

قرآن، کتاب هدایت

انسان برای رسیدن به کمال شایسته‌اش باید نخست خود و هدف و راه رسیدن به آن را بشناسد، سپس از راه مستقیم راهی صَوَّبِ آن هدف شود؛ همه کتابهای آسمانی و رسولان الهی برای تحقق هدف آفرینش بشر کوشیده‌اند...

انسان برای رسیدن به کمال شایسته‌اش باید نخست خود و هدف و راه رسیدن به آن را بشناسد، سپس از راه مستقیم راهی صَوَّبِ آن هدف شود؛ همه کتابهای آسمانی و رسولان الهی برای تحقق هدف آفرینش بشر کوشیده‌اند.

کتاب آسمانی، کتاب هدایت انسان است و قرآن کریم که آخرین کتاب و پیام الهی است، کامل‌ترین کتاب هدایت و عالی‌ترین دستور رفیع **ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى* فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى(1)** رسیده، قرآن را از مقام **لَدُنْ رَّبِّكَ** و لقای حق معصومانه دریافته، آن را برای جامعه بشری به ارمغان آورده است؛ و **إِنَّكَ لَتَلْقَى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ(2)** جایی که پای هیچ انسان کاملی به آنجا نرسید و بال هیچ فرشته مقررایی در آن جا گشوده نشد؛ به همین جهت، هدایت قرآن، برتر و کامل‌تر از هدایت دیگر کتابهای آسمانی و دربردارنده همه هدایت‌ها و نیز مهیمن بر آنهاست.

خدای سبحان، قرآن کریم را در آیات فراوانی، کتاب هدایت نامیده است؛ و **وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ(3)** و **أَلَمْ* ذَلِكَ الْكِتَابُ لَارِيبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ**. قرآن حکیم عین هدایت است؛ هم در ذات و گوهر وجودی خود هدایت است، هم هدایتگر دیگران.

تعبیر **عَلِيٌّ عَدْلٌ**؛ برای مبالغه است؛ یعنی علی به اندازه‌ای عادل است که گویا خود عدل است یا چیزی در تقدیر دارد و مقصود متکلم آن است که **عَلِيٌّ ذُو عَدْلٍ**؛ یعنی علی خود عدل نیست، بلکه دارای ملکه عدالت است؛ اما وقتی خداوند می‌فرماید: قرآن کریم هدایت است، سخن از تقدیر و مبالغه نیست، بلکه حقیقتاً قرآن هدایت محض است؛ هدایتی که هیچ گمراهی و تیرگی در آن راه ندارد و چنین هدایت نابی، تنها یک اثر دارد، آن هم هدایتگری انسان‌هاست.

خدای سبحان در برخی آیات، قرآن را نور و کتاب روشن خوانده است. قرآن کتاب نورانی است که انسان را از ظلمت‌ها بیرون می‌آورد و به سوی نور ره می‌نماید؛ **قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ*** یهدی به الله من اتباع رضوانه سبل السلام و یخرجهم من الظلمات إلی التور یاذنه(4) و **وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا(5)** خاصیت

نور آن است که در ذات و گوهر خود روشن باشد و از نظر اثر بیرونی هم روشنگر غیرخود. قرآن کریم نوری است که جامعه انسانی را از تاریکی‌های طبیعت و انیت بیرون می‌برد و به نور معرفت پروردگارش هدایت می‌کند. به همین جهت خدای سبحان به رسول گرامی‌اش می‌فرماید: **الرَّ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ(6)**

هدایت یعنی بیرون بردن انسان از ظلمات و نورانی ساختن او بدان گونه که با تزکیه کامل بتواند درحالی که در دنیا به سر می‌برد، بهشت و جهنم را ببیند؛ **لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ(7)** دیدن ملکوتی آتش جهنم در این دنیا شدنی است و انسان اگر به هدایت الهی از تاریکی‌ها بیرون رود، **جَحِيمٌ**؛ و **جَنَّةُ النَّعِيمِ**؛ را می‌بیند؛ همان‌گونه که امیرمؤمنان (علیه‌السلام) در اوصاف متقیان و هدایت‌یافتگان می‌فرماید: **فَهْمٌ وَ الْجَنَّةُ كَمَنْ قَدْ رَأَاهَا فَهَمٌ فِيهَا مَنَعْمُونَ**؛ مؤمنان واقعی در همین دنیا، بهشت و اهل آن را در حال برخورداری از نعمتهای بهشتی می‌بینند و نیز جهنم و بدکاران را در عذاب می‌نگرند؛ **وَهُمْ وَ النَّارُ كَمَنْ قَدْ رَأَاهَا فَهَمٌ فِيهَا مَعْدَبُونَ(8)**؛ در مبادی راه، گویا می‌بینند و در نتایج راه واقعاً می‌بینند، نه همواره در مرحله کان به سر ببرند.

خدای سبحان در این دنیا به وسیله هدایتش مؤمن را نورانی می‌سازد تا بتواند به وسیله آن نور حرکت کند و راه را از چاه بشناسد؛ و **جَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ(9)** و در آخرت نیز همین نور ظهور می‌کند و از پیش‌رو و طرف راست او در حرکت است؛ نورهم یسعی بین ایدیه‌هم و بایمانهم(10) معنای **هُدَايَاتٍ**؛ با مفهوم **نُورٍ**؛ مترادف نیست، یا **إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ(11)** به معنای **نُورًا**؛ نیامده، بلکه بدین معناست که خداوند ما را راه بنما. پس هدایت همان راهنمایی و دستگیری مؤمنان و بیرون بردن آنان از ظلمات احتجاب از شهود خدا به سوی نور مشاهده الهی است. از این‌رو، قرآن کریم با آن‌که کتاب هدایت است، کتاب نور نیز هست.

1 - سوره نجم، آیات 9 - 8.

2 - سوره نمل، آیه 6.

- 3 - سورة نحل، آیه 89.
 - 4 - سورة مائده، آیات 16 - 15.
 - 5 - سورة نساء، آیه 174.
 - 6 - سورة ابراهيم، آیه 1.
 - 7 - سورة تكاثر، آیه 6.
 - 8 - نهج البلاغه، خطبه 193.
 - 9 - سورة انعام، آیه 122.
 - 10 - سورة تحريم، آیه 8.
 - 11 - سورة حمد، آیه 6.
- هدایت در قرآن، ص 109-112.